

існування індивідуальної людини. В основі драматичної дії акт абсурдний, міфологічний, а саме – творення Великої Людини.

Окремий епізод модернізму В. Петрова-Домонтовича становить інтелектуальна еротика, що інтригує відсутністю модерної тілесності та традиційної еротичності: напруженість бажання обертається в абстракцію, оскільки реальне бажання знищується, стає неможливим фізично, створюється його метафізична проекція [1].

Любов цікавила письменників-емігрантів як складний феномен людського життя, філософія почуття, а також сексуальність у значно глибшому сенсі й відвертішому змалюванні, ніж їхніх попередників. Майстри слова у своїх художніх творах підносили почуття кохання на рівень мистецтва. Для них кохання – це спосіб пізнання себе самого в часі і просторі, дослідження чужої, а також і власної душі, і як результат цього пізнання – досягнення особистої самореалізації.

Список використаних джерел:

1. Домонтович В. Без ґрунту / Ред. рада В. Шевчук. – К.: Вид-во «Гелікон», 2000. – 520 с.
2. Косач Ю. Ноктюрн b-moll // Проза про життя інших: Юрій Косач: тексти, інтерпретації, коментарі / Упоряд. В. Агеєва. – К.: Факт, 2003. – С. 173-188.
3. Костецький І. Близнята ще зустрінуться // Близнята ще зустрінуться. Антологія драматургії української діаспори. – Київ – Львів: Час, 1997. – С. 189-251.
4. Осьмачка Т. Поезії. Повісті: Старший боярин; Ротонда душоубців. – К.: Наук. думка, 2002. – 424 с.
5. Самчук У. Юність Василя Шеремети: Роман. – Мюнхен: Прометей, 1947. – Т. 1. – 156 с. – Т. 2. – 165 с.

Мартакова А.В.

аспірант,

Науковий керівник: Маленко О.О.

доктор філологічних наук, професор,

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди*

КАЛІГРАМА ЯК ГРАФІЧНА ІГРЕМА В ПОЕЗІЇ УКРАЇНСЬКОГО ПОСТМОДЕРНУ

Українська лінгвопоетика кінця ХХ – початку ХХІ ст. перебуває під тотальним впливом естетики, світогляду, дійсності постмодерну, що позначилося й на науковій рецепції поетичних текстів української літератури означеного періоду. «Основним, що рухає постмодерні рефлексії, є заперечення усталених догм, канонів, міфів як чинників певного світопорядкування» [5, с. 390]. Саме заперечення усталених догм, канонів, міфів і творення цілком

нового літературного тексту потребують детального його вивчення з огляду на оригінальність, самотність і строкатість постмодернізму.

«Світ уявляється постмодерністам складним, хаотичним, абсурдним, тому кращий спосіб його засвоєння – ігровий, естетський» [6, с. 154]. Найбільш доцільним вираженням ігрової трансформації тексту є використання прийому мовної гри. Терміном «мовна гра» позначають «ті явища, коли мовець «грає» з формою мовлення, коли вільне ставлення до форми мовлення співвідноситься з естетичним завданням. ... Це може бути і невинний жарт, і вдала іронія, і каламбур, і різні види тропів (порівняння, метафора, перифраза тощо)» [2:172]. В українській лінгвістиці зміст поняття *мовної гри* безпосередньо співвідноситься із самою структурою мовних одиниць та їх стилістичними функціями. Дослідження явища мовної гри спрямовані переважно на вияв усіх її структурних і стилістичних особливостей у різних за формою контекстах українських поетів-сучасників.

Останнім часом у східнослов'янському мовознавстві та літературознавстві з'явилося багато досліджень, присвячених вивченню особливостей використання мовної гри в різних дискурсах, це, зокрема, праці В. А. Агеевої, Т. А. Гридіню, Е. А. Земської, М. В. Китайгородської, Б. Ю. Нормана, В. З. Саннікова, Т. В. Устинової та ін. В україністиці проблеми мовної гри як багатоаспектного феномену цікавлять Ф. С. Бацевича, Г. Г. Грабовича, Т. І. Гундорову, Н. Зборовську, С. М. Квіта, Т. А. Космеду, Н. В. Кондратенко, О. О. Маленко, Г. М. Сюту, І. Е. Сніховську, О. В. Халіман та ін. Саме багатоплановість поняття мовної гри є першопричиною тривалого її вивчення, що й становить актуальність лінгвістичного дослідження з цієї проблематики.

«Як відомо, важливим показником індивідуального авторського стилю слугує художня деталь – значущий виражальний елемент художнього твору, який має значне смислове та ідейно-емоційне навантаження» [3:115]. Саме такою значущою деталлю є іграма – найменша одиниця вираження мовної гри в тексті. За Т. А. Гридіню, іграма – «позначення мовної одиниці як продукту мовної гри» [1, с. 40]. За І. Г. Сніховською «основу механізму створення ігрем складають, передусім, відхилення від норм уживання мовних одиниць, наслідком чого є виникнення ефекту несподіваності та протиріччя» [10].

Проведений стилістичний аналіз творів українських поетів-сучасників дає підстави констатувати, що в текстах представлені ігреми різноманітних підтипів: лексико-семантичного, граматичного, фонетичного, фонографічного, орфографічного, графічного, пунктуаційного та ін. Нашу увагу привернули ігреми, виражені на графічному рівні постмодерного текстотворення, так звані каліграми. Каліграма – це графічна загадка, яка стимулює образне мислення, розвиває спостережливість і вміння концентруватися [8]. Каліграма – вірш, записаний у формі малюнка [9]. Варто зазначити, що літературознавчий термін *каліграма* має певні поняттєві (лексико-семантичні) відповідники: *візуальна поезія, зорова поезія, візопоезія, поезомалярство, фігурна поезія, конкретна поезія*.

Із зазначених назв зрозуміло, що каліграма відзначається синтетичним характером організації, тобто мистецтво творення каліграми поєднує в собі образотворче мистецтво та, власне, мистецтво слова завдяки створенню словесно-зорового образу. Саме такий образ є *графічною ігровою* – маркером авторського ідіостилу в українському постмодерному тексті. Так, за визначенням М. Сороки, текстовий символ (а це може бути літера, слово чи речення) є «елементом зорового образу завдяки специфічному його розташуванню в зображенні чи в об'єкті», а під час синтезу текстового символу та зображення виникає «автономний символ», основою якого є «дихотомія «текст-зображення» [4, с. 397].

Мистецький постмодерн сприяв відродженню традицій створення каліграми в поетичному контексті. Український мовознавець Анатолій Мойсієнко виділяє такі різновиди сучасної зорової поезії: силуетний вірш (Микола Сарма-Соколовський «Дзвін гетьмана Івана Мазепи», Іван Іов «Хрест», Микола Мірошніченко «Куля земна», «Хіросима»); силуетний вірш з елементами-вкрапленнями (Микола Мірошніченко «Фенікс – птах із земель руських», Микола Сарма-Соколовський «Вітряк», «Кобзарям Коліївщини», Іван Іов «Різдвяна ялинка»); контурний вірш (Микола Луговик «Запорізький курінь», Іван Лучук «Вуха», Іван Іов «Метелик»); силуетно-контурний вірш (Микола Сарма-Соколовський «Найсердечніше серце») [7, 21-22].

Основною метою автора візуальних віршів є передача змісту за допомогою зображення, де самі слова тексту можуть не нести ніякого ідейного навантаження. Ставка робиться на візуалізацію, першосприйняття тексту, образність та асоціативне мислення реципієнта. Тож вважаємо перспективним вивчення феномену графічної ігри постмодерного тексту в контексті її смислового, образного та поняттєвого значень.

Список використаних джерел:

1. Гридина Т. А. Языковая игра: стереотип и творчество: монография / Т. А. Гридина; УГПУ. – Екатеринбург, 1996. – 214 с.
2. Земская Е. А. Языковая игра / Е. А. Земская, М. В. Китайгородская, И. Н. Розанова // Русская разговорная речь. Фонетика. Морфология. Лексика. Жест / [отв. ред. Е. А. Земская.]. – М.: Наука, 1983. – С. 172–214.
3. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту: навч. пос. / В. А. Кухаренко. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2004. – 272 с.
4. Літературна енциклопедія: У двох томах / Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. – К.: ВЦ «Академія», 2007. – Т. 1. – 608 с.
5. Маленко О. О. Лінгво-естетична інтерпретація буття в українській поетичній мовотворчості (від фольклору до постмодерну): монографія / О. О. Маленко; ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. – Харків, 2010. – 487 с.
6. Мартакова А. В. Мовна гра в контексті постмодерної поезики і стилістики / А. В. Мартакова // Лінгвістичні дослідження: зб. наук. праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. – Харків, 2015. – Вип. 39. – 216 с.
7. Мойсієнко А. Візуальна поезія сьогодні / Мойсієнко А. К. // Традиції модерну і модерн традицій. – Ужгород: ВАТ «Паент», 2001. – С. 19-41.
8. Вікіпедія: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%V3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0> – Назва з екрану. – Дата звернення: 23.11.2015.

9. QuickyWiki: <http://www.quickiwiki.com/uk/%D0%9A%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0>. – Назва з екрану. – Дата звернення: 23.11.2015.

10. Сніховська І. Е. Механізми, засоби та прийоми мовної гри в сучасній англійській мові. – Анотація до дисертації на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови». – Житомирський державний університет імені Івана Франка. Житомир, 2004. [Електронний ресурс] – Режим доступу: // <http://disser.com.ua/content/32153.html#download>. – Назва з екрану. – Дата звернення: 23.11.2015.

Матюшко І.О.

аспірант,

*Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова*

**ІСТОРИЧНІ ФАКТИ ТА АВТОРСЬКЕ БАЧЕННЯ ПОДІЙ
ПОЧАТКУ 20-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ
В РОМАНІ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА «ЗАЛИШЕНЕЦЬ. ЧОРНИЙ ВОРОН»**

... Віє вітер, віє вітер,
Дуба нахилиє,
Сидить козак на могилі
Та й вітру питає:
Скажи, скажи, вітре буйний,
Де козацька доля?
Де фортуна і надія
Де слава і воля? ...

(З української народної пісні).

Існує думка, що хто не знає свого минулого, не вартий майбутнього. А що з приводу тих фактів, які замовчувались? Але неминуче надходить момент прозріння. «Нині, коли розкриваються архіви ГПУ/НКВД, ми дізнаємося про справжній розмах народного повстання українського селянства проти російських окупантів» [1, с. 3].

Сюжет оповіді роману Василя Шкляра «Залишенець. Чорний Ворон» зачіпає болючі питання історичної пам'яті. Він приніс авторові кілька літературних премій, був номінований на найпрестижнішу державну літературну премію імені Тараса Шевченка. Кількаразово цей твір було перевидано, він став об'єктом особливої читацької уваги.

«Залишенець. Чорний Ворон» – це не просто історичний роман, а відповідь на питання: хто такі українці? Твір розкриває боротьбу українських повстанців проти радянської влади у 1921–1924 роках із фінальною проекцією на 1964 рік, коли головний герой роману, не знищений НКВД-істами, повертається на батьківщину.